

TEORİSYENLERİN İZİNDE: XIII. YÜZYIL SONU XIV. YÜZYIL BAŞLARINDA LEVANT'TA TİCARİ ABLUKA DÜŞÜNCESİⁱ

FOOTSTEPS OF THEORISTS: IDEA OF COMMERCIAL BLOCKADE IN THE LATE 13TH
CENTURY AND THE EARLY 14TH CENTURY IN LEVANT

Azer GÜRCAN *

Öz

Haçlı Seferleri, Avrupa'nın Orta Çağ'daki en büyük dini hareketlerinden biridir. XIII. yüzyılın sonuna doğru, ilk haçlı seferinin (1096) üzerinden neredeyse iki yüzyıl geçmiş olmasına rağmen haçlı hareketi fikri ve arzusu hâlâ canlı bir konu olarak gündemdedir. Bu yüzyıl, özellikle 18 Mayıs 1291 tarihinde Akkâ şehrinin Memlûk Devleti tarafından fethi sonrasında, Haçlı hareketinin yeniden canlanma ve yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğu bir dönem olarak kendini göstermektedir. Çalışmada XIII. yüzyıl sonu ve XIV. yüzyıl başındaki Haçlı algısı hakkında farklı yazarların bakış açılarına ve bu görüşlerin farklı teorisyenler tarafından nasıl yorumlandığına odaklanılacak olup, Haçlı teorisyenlerinin Doğu Akdeniz'deki taktiksel fikirleri incelenecek, yenilikçi stratejik yaklaşımlarını ve bu yaklaşımların dönemin hem politik hem de ekonomik dinamikleriyle nasıl ilişkilendiği analiz edilecektir. Çalışmada, Fidentius, Haytonus, Pierre Dubois, Marino Sanudo gibi siyasi teori üreten düşünürlerle birlikte, Ramon Llull, Guillelmus Adae ve Brocardus'un misyonerlik konusundaki teorilerini ele alan Latince ve Eski Fransızca kaynaklardan sıkça yararlanılmıştır. Kullanılan kaynaklar, birincil kaynaklardır. Bibliyografyadan da anlaşılacağı üzere, teorisyenlerin haçlı seferi fikirlerine ilişkin eski anlatılar modern araştırma ve çalışmalarla zenginleştirilmiştir.

Anahtar Kelime: Haçlı Seferleri, Levant, Haçlı Teorisyenler, Ticari Abluka

Abstract

The Crusades are one of the most significant religious movements of medieval Europe. Despite almost two centuries having passed since the first crusade(1906), in the first half of the 14th century the concept of the crusade movement remains a relevant topic. This century, particularly after the Mamluks' conquest of Acre in 1291, is marked as a period when the Crusade movement needed a revival and a new approach. This study will focus on various authors' perspectives on the perception of the Crusades in the early 14th century and how these views have been interpreted by different theorists. It will examine the tactical ideas of the Crusade theorists in the Mediterranean and analyze their innovative strategic approaches and how these approaches are linked to the political and economic dynamics of the period. In the study, political theorists such as Fidentius, Haytonus, Pierre Dubois, Marino Sanudo, along with thinkers producing political theories, frequently draw upon Latin and Old French sources discussing the missionary theories of Ramon Llull, Guillelmus Adae, and Brocardus. The sources are considered primary sources. As evident from the bibliography, the ancient narratives regarding the ideas of the Crusades theorists have been enriched with modern researchs.

Keywords: The Crusades, Levant, Theoretician, Commercial Blokade

ⁱ Bu çalışma Doç. Dr. Serkan Sarı danışmanlığında hazırlanmakta olan "XIV. yy'da Batı Anadolu'da Haçlılar: İzmir Haçlı Seferleri" isimli doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

*Arş. Gör. Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Balıkesir, azer.gurcan@balikesir.edu.tr ORCID: 0000-0002-9249-0849.

GİRİŞ

Levant olarak adlandırılan Doğu Akdeniz’de, Hristiyanların kontrol ettikleri son büyük şehir olan Akkâ, 18 Mayıs 1291 tarihinde Memlûk Sultanı Halil el-Eşref tarafından Hristiyanların elinden alınmıştır. Aziz Suryal Atiya’nın belirttiği gibi, Akkâ’nın Müslümanlar tarafından fethi, haçlı seferleri tarihinde bir devrin sonu başka bir devrin başlangıcı olarak kabul edilmelidir (Atiya, 1938, s. 29). Bu fetih, Memlûk Devleti’nin kendileri için ciddi bir rakip olduğunu Batılılara göstermiş ve XIV. yüzyıl haçlı seferlerinin fikri ve yönünü farklı şekillendirmiştir. Akkâ’nın kaybı Hristiyanların siyasi ve ekonomik çıkarlarını zarara uğratmış ve bu nedenle kaybettikleri toprakları geri kazanmak için harekete geçmişlerdir. Uyguladıkları askeri stratejilerin doğudaki savaş için etkin olmadığını kabul etmek durumunda kalan Latinler arasında, bölgede tekrar egemen olabilmek arzusuyla ilgili birtakım fikirler filizlenmeye başlamıştır. Bu fikirler, yazılı metinler halinde Batı’da hem dini hem de dünyevi liderlere sunulmuştur. Liderleri ikna etmek için yazılan bu metinler “de recuperatione terrae sanctae” (kutsal toprakların geri alınması hakkında) olarak adlandırılmaktadır. Bu tarz bir metin örneği ilk olarak, 1274 yılında Papa X. Gregorius (1271-1276) başkanlığında toplanan II. Lyon Konsili’nde karşımıza çıkmaktadır. Konsilde ele alınan ana konular, kutsal toprakların fethi ve Doğu-Batı kiliselerinin birleşmesi üzerinedir (Tanner, 1990, s. 303-331). Papa X. Gregorius, bu konsilde Kudüs’ün nasıl geri alınabileceği ile ilgili raporlar talep etmiştir ancak somut bir adım atılmamıştır. Benzer metinlerin Akkâ’nın Müslüman egemenliğine girmesi sonrasında artış gösterdiğini söylemek mümkündür. 1291 yılında, Papa IV. Nicolaus (1288-1292), kutsal toprakları tehdit eden potansiyel tehlikelere karşı önlem almak istemiş, askeri bir müdahalede bulunmadan önce yeni fikirlere ihtiyaç duyduğu için uzman kişilerin danışmanlığını almayı düşünmüştür. Bu doğrultuda 13 Ağustos 1291’de *dirum amaritudinis* ve 18 Ağustos 1291’de *dura nimis* isimli iki çağrıda bulunmuştur (Les Registres De Nicolas IV, 1886, s. 902; Leopold, 2000, s. 19). IV. Nicolaus’un çağrısına karşılık birtakım yazılı metinlerin öneri olarak sunulduğu görülmektedir.

XIV. yüzyıl, haçlı fikirlerini anlamak bakımından son derece karışık ve kavraması zor bir devredir. Papalık tarafından başlatılan bu süreçte ortaya atılan teoriler incelendiğinde nihai hedefe ulaşabilmek için Akdeniz’de ticari bir ambargo fikrinin ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Hristiyan teorisyenler, Memlûkleri askerî açıdan güçlü bulsalar da ticari yönden zayıf olduklarına dair fikirlere sahiptiler. Mısır’ın özellikle demir, kalay, kereste gibi ürünlerde ve belirli yiyeceklerde dışa bağımlı olması, ticaretin durdurulması halinde Memlûk Sultanı’nın gelir kaybına uğrayacağı öngörüsünde bulunmalarına yol açmıştır. Bu nedenle, Hristiyan

teorisyenler, ticari ambargoyu benimseyerek Memlûkleri bu zayıf noktalarından vurabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu stratejik hamle ile ambargo fikrini savunanların öncelikli amacının askeri bir harekât başlamadan önce, Memlûk Devleti ile ticaretin kısmen ya da tamamen yasaklanması gerektiğini savunarak Memlûk ekonomisini zayıflatmak olduğu görülmektedir (Norman, 1986, s. 200). Müslümanlara karşı ticaret kesme politikası, aslında IX. yüzyıla kadar uzanan bir geçmişe sahiptir ve daha önce Papa III. Clementius ve Papa III. Innocentius dönemlerinde de benzer şekilde uygulanmıştır. Suriye'deki ve Mısır'daki Müslümanlarla ticaretin 814-820 gibi erken bir tarihte yasaklandığı bilinmektedir. Ayrıca III. Clementius 1187-1191 yıllarında Müslüman toprakları ile ticareti durdurmuş, III. Innocentius da V. haçlı seferi hazırlığı olarak benzer bir önlem almıştır (Pirenne, 1959, s. 179; Tyerman, 1982, s. 60).

Dönemin haçlı ideolojisinin belirgin unsurlarını daha iyi anlayabilmek adına Akdeniz'de ticari bir ambargo fikriyle ilgilenen önemli yazarlara odaklanmak faydalı olacaktır. Bahse konu dönem, tarihçiler tarafından teorisyenler devri olarak nitelendirilmiştir (Dupront, 1997, s. 44). Teorisyenler devrinin belirgin özelliği, yoğun teorik çalışmaların yapılması, ancak bu çalışmaların pratiğe dökülmemesi olmuştur. İnsanları harekete geçmeye teşvik eden teorilerin, vaazların ve metinlerin bolluğuna rağmen, herhangi bir diplomatik müzakere çabası içine girilmemiştir. Yani teorik zenginliğin uygulamaya geçilmediği bu devir, eylemsizliğin hâkim olduğu bir dönem olarak nitelendirilebilir. Yazarlar, Kudüs'e tekrar hâkim olma arzularını ifade eden yazılar yazarak haçlı seferine olan heyecanı canlandırmaya çabalamışlar ve bu metinleri Fransa Kralı'na ya da Papa'ya sunmuşlardır. Öte taraftan dini heyecanlarla ortaya atılan bu projelerin birçoğu uygulanamaz olarak değerlendirilmiş ve teorinin ötesine geçememiştir (Schein, 1991, s. 22- 23; Bontea, 2018, s. 203).

Yazarların o dönemde ne tür bir etki yarattığı, sadece teori üretmekle mi kaldıkları yoksa olayların gidişatına etki edebilen fiili sonuçlar mı çıkardıkları gibi sorular önemlidir. Bu projelerin önerdiği fikirler, yeni bir seferin düzenlenmesine nasıl etki etmiştir? Bu fikirler, batıda Kudüs coğrafyasının fethi için yeni bir sefer düzenlenmesine olumlu bir halk desteği oluşturmada rol oynamışsa da yoğun bir rağbet görmemiştir. Alain Demurger'a göre, XIV. yüzyıl haçlı seferleri, artık papalığın bir amacı değil, bir aracı haline gelmişti. Bu seferler, Hristiyan dünyasının birliğini sağlama ve dolayısıyla kilise düşmanlarına, sapkınlara, siyasi rakiplere ve genel olarak bu kuruma zarar verenlere karşı bir savaş yöntemi olarak kullanılıyordu (Demurger, 1989, s. 269). XIV. yüzyılda, Hristiyanlık dünyası içindeki güç dinamiklerinin, Avrupa'daki siyasi ve sosyal yapı değişikliklerine girdiği bir dönemde, Haçlılık

düşüncesini, daha belirgin şekilde ortaya koyan iki ana kategoriye ayırarak incelemek uygun olacaktır: siyasi teoriler ve misyonerlik teorileri. Bu süreçte politik teorileriyle Padovalı Fidentius, Haytonus, Pierre Dubois ve Marino Sanudo, misyonerlik teorileriyle ise Ramon Llull, Guillelmus Adae ve Brocardus bahsedilen konunun çatısını oluşturması açısından ön plana çıkmaktadır. Süreci sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmek için çalışma, bahsedilen teorisyenler ve fikirleri üzerine yoğunlaşmıştır. Ardından dönemin haçlı seferleri fikrinin mekânsal etki alanına değinilmiştir.

1. Teorisyenlerin İzinde

1.1. Siyasi teoriler

Politik yazılar yazan teorisyenler, Kudüs coğrafyasının yeniden ele geçirilmesine odaklanırken seferin siyasi önemini vurgulamışlar ve onu bir stratejik hedef olarak ayrıntılı yöntemlerle sunmuşlardır. Yazarlar planlarında, seferin finansmanından ordu düzenlemesine ve askeri birliklerin birleştirilmesine kadar çeşitli konulara yer vermenin yanı sıra stratejik, siyasi ve ekonomik konulardaki görüşlerini de belirtmişlerdir. Yani yazarlara göre haçlı seferi sadece bir askeri organizasyon değil, aynı zamanda geniş kapsamlı bir stratejik ve siyasi girişimdir. Haçlı seferini Hristiyanlığın yayılması, siyasi dengeleme ve dini bir birliğin ifadesi olarak gördüklerini açıkça belirtmektedirler.

Haçlı seferleriyle ilgili ortaya atılan politik teorisyenler yazılarının içerikleri itibarıyla değişik tasniflere tabi tutulabilir. Bu teorisyenlerden ilki Padovalı Fidentius'dur. Fidentius, Fransisken Tarikatı papazlarından ve 1266-1291 yılları arasında kutsal topraklarda faaliyet göstermiştir. 1291'de Papa IV. Nicolaus kutsal toprakları kurtarabilmek için tavsiye isteyince fikirlerini yazılı olarak papaya göndermiştir. Fidentius, Doğu Akdeniz'i gezmiş, II. Lyon Konsili'nde de Papa X. Gregorius ile birebir görüşmüştür. Dolaştığı yerlerde edindiği tecrübelerine dayanarak başarılı bir haçlı seferinin nasıl yönetileceğini anlatan kapsamlı bir eser olan *Liber Recuperationis Terrae Sanctae*'yi yazmıştır (Fidentius de Padua, 1913, s. 1-60). Öyle görünüyor ki çalışmasına yıllar önce Papa X. Gregorius'un talimatıyla başlamış ancak daha sonra onu 1290-1291'de IV. Nicolaus'a sunmuştur (Paviot, 2012, s. 624): "Papa Gregory [X] [...] beni [ikinci] Lyon Konsili'nde Kutsal Toprakların inanmayanların elinden nasıl fethedebileceğini ve fethedilen [toprakların] Hristiyan inananlar için ne şekilde fethedebileceğini yazılı olarak belirlemem için görevlendirdi" (Fidentius de Padua, 1913, s. 9).

Eser iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Kudüs'ün farklı dönemlerde farklı uluslar tarafından nasıl ele geçirildiğine ve ardından Hz. Muhammed'in hayatına ve yazarın

Müslümanlar hakkındaki olumsuz düşüncelerine odaklanılmıştır. Bu kısım, Fidentius'un İslam dinini eleştirmeye ne kadar yetkin olduğu sorusunu akla getirebilir. Onun İslamiyet ve İslami kaynaklar hakkındaki bilgi eksikliği açıkça görülmektedir. Bu yüzden eleştiriye tam olarak hazır olmadığı izlenimini vermektedir.

Yazarın haçlı seferi ile ilgili fikirleri ikinci bölümde görülmektedir. Kaybedilen toprakların Müslümanlardan ne şekilde geri alınabileceği ve nasıl elde tutulabileceği konuları ana motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Fidentius, Doğu'nun savaş geleneklerini ve Müslümanların silah kullanma becerilerini vurgulayarak Memlûkler ile ticaretin engellenmesini önermiştir. Ona göre, Müslümanlara karşı savaşılan olan Hıristiyanların sayıca çok, savaşta maharetli, disiplinli ve akıllı olması gerekmektedir (Fidentius de Padua, 1913, s. 28). 20-30 bin civarı silahlı süvarinin Memlûkleri yenmek için yeterli olacağını belirtmiştir. Memlûk Devleti, demir, kalay gibi metaller ile kereste, yağ, bal gibi ürünleri Batı'dan ithal etmekteydi. Dolayısıyla, olası bir ticari ambargonun Müslümanları olumsuz etkileyeceğini düşünmüştür. Ayrıca, Mısır Müslümanları ürettikleri keten, şeker, renkli kumaş gibi ürünleri de dışarıya satamayacaktır. Bunlara ek olarak, ticaret Kızıldeniz ve Mısır'dan, İran ve Kilikya coğrafyasına kaymış olacaktır (Bontea, 2018, s. 204). Fidentius'a göre Kudüs'e gitmek için en etkili yol, Mısır'a karadan ve denizden eşzamanlı bir saldırıdan geçmektedir. Bu 40-50 gemilik bir donanma ile yapılabilir. Ayrıca, ambargoyu delen Hıristiyanların cezalandırılması gerektiğini de vurgulamıştır. *De exercitu Xpistianum per terram fiendo* başlıklı güzergâh önerisinde rotaları avantajları ve dezavantajlarıyla incelemiş ve en güvenli yolun önce Avrupa'dan kara yoluyla Konstantinopolis'e, oradan da Anadolu ve Kilikya toprakları üzerinden kutsal topraklara ulaşmak olduğuna karar vermiştir. Fidentius, bu rotayı güvenli bulduğu gibi, seyahatleri sırasında ihtiyaç duyacakları at ve diğer hayvanları yanlarında götürebileceklerini ve gerektiği takdirde yolda hayvan ve mal satın alabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca, Moğol kontrolündeki Anadolu'da yaşayan Türklerin bu geçiş sırasında herhangi bir soruna yol açmayacaklarını da eklemiştir. Ancak Fidentius, seferin finansmanı konusunda herhangi bir öneri sunmamıştır (Wallmeyer, 2019, s. 463-464).

Fidentius'un eseri, XIII. yüzyılda Yakın Doğu'da yaşamış bir Fransisken rahibinin İslam algısının önemli bir örneğidir (Paviot, 2012, s. 625). Fidentius, bir din adamıdır ancak önerilerinin askeri odaklı olması dolayısıyla misyoner teorisyenler kategorisine girmemektedir. Deniz ablukasıyla ticaretin durdurulmasını öneren ilk kişi Fidentius'tur (Leopold, 2000, s. 127-128). Fidentius'un stratejisi daha sonra Marino Sanudo'nun çalışmasında daha detaylı bir şekilde incelenecek ve ambargo fikirleri bir araya getirilecektir.

Fidentius'un ki kadar önemli bir diğeri öneri metni Haytonus'a aittir. Haytonus, 1307 yılında Papa V. Clementius'un teşvikiyle *Flos Historiarum Terre Orientis* isimli eserini kaleme almıştır (Haytonus, 1906, s. 255-363). Ona göre bir savaşa girecek olan kişi öncelikle şu dört durumu düşünmelidir: savaş haklı bir sebebe dayanıyor mu, kişi yeterli güç ve kaynağa sahip mi, düşmanların niyeti ve durumu nedir ve savaş için en uygun zaman nedir (Haytonus, 1906, s. 340)? Eser dört bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, Asya'nın bölgelerini (Çin, Uygur, Türkistan, Harezmi, Kuman ülkesi, Hindistan, İran, Ermenistan, Gürcistan, Mezopotamya, Med toprakları, Kaldea, Selçuklu toprakları ve Suriye) coğrafi ve etnografik olarak açıklamaktadır. İkinci bölüm, Müslüman fetihlerini ve halifelik dönemlerini içermektedir. Üçüncü bölüm, Moğol tarihine ayrılmıştır. Son bölüm ise tam anlamıyla haçlı seferi ile ilgilidir.

Haytonus'un, Mısır'ı ele geçirme planı oldukça detaylıdır. İlk olarak bin süvari ve üç bin piyadenin Mısır'ı denizden ablukaya almak için yeterli olduğunu belirtir. Bu güçlere etkili bir komutan liderlik etmelidir ki böylece, güvenli bir şekilde Kıbrıs'a geçip oraya yerleşebilirler. Daha sonra Kıbrıs ve Kilikya'ya doğru bir yol açılması gerektiğini vurgulamıştır. Karakurum'a elçiler gönderilerek Moğollar ile ittifak yapılma fikri de yine Haytonus'da karşımıza çıkan oldukça dikkat çekici bir ayrıntıdır (Haytonus, 1906, s. 355; Schein, 1991, s. 203). Haytonus, Moğollarla yapılan ittifakın, Türklerin gücünü zayıflatacağına inandığı gibi, Moğollar tarafından fethedilen bölgelerin, herhangi bir zorluk çıkarmadan Hristiyanlara devredileceğini de dile getirmiştir. Bunun nedenini şu şekilde açıklamıştır:

Tatarlar, kazandıkları toprakları özgürce ve huzurla, herhangi bir vergi veya diğeri hizmet yükümlülüğü olmadan Hristiyanlara teslim etmeyi isteyeceklerdir. Çünkü bu bölgelerde yaşanacak sıcaklık nedeniyle onlar burada yaşamayı düşünmemekteydiler ve dolayısıyla Tatarlar, bu toprakların Hristiyanlar tarafından geri kazanılıp tutulmasından memnuniyet duyacaklardır. Tatarlar, Mısır Sultanına savaş açarak toprakları ele geçirme amacıyla değillerdir, çünkü tüm Asya onların egemenliği altındadır. Ancak, Sultan, Tatarlar için her zaman düşman bir lider olmuştur. (Haytonus, 1906, s. 357).

Haytonus, Moğol ittifakının Memlûk topraklarındaki doğu ticaretini engelleyeceğini öngörmüş ve denizlerdeki savaşın karada da devam etmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Haytonus, 1906, s. 355).

XIV. yüzyıl dünyasının haçlı seferine dair bir diğeri önemli teorisyeni Pierre Dubois'dir. 1306 yılında yazdığı *Recuperatione Terre Sancte* adlı eseri Pierre Dubois'un dikkat çeken metinlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Pierre Dubois, 1891). Dubois eserinde Fransız kralının, yeni bir haçlı seferinin lideri olma arzusunu dile getirmiştir. Aynı dönemde kilise içinde düzensizlikler bulunmaktadır. Pierre Dubois, başarılı bir sefer öncesinde kilise içindeki sorunların çözülmesi ve evrensel bir barışın sağlanması gerektiğine inanmaktadır (Pierre

Dubois, 1891, s. 20). Pierre Dubois'un görüşüne göre, kutsal topraklara yönelik bir haçlı seferinin başarılı olabilmesi için kilise ile laikler arasında bir barış ortamı oluşturulması şarttır. Haçlı seferi için prenslerin tamamının bu barış ortamını oluşturması ve sürdürmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Pierre Dubois'in eserinde karşımıza çıkan yeni bir fikir ise kutsal toprakların sömürgeleştirilmesi fikridir. Bu yönüyle yazar, politik teorisyenlere örnek olduğu gibi misyonerlik önerileri sunan teorisyenlere de örnek oluşturmaktadır. Dubois, kadınların da sefer sürecine dahil edilmesini ve onların kutsal topraklara yerleştirilmesini önermiştir. Ona göre, kadınların sömürgeleştirme çabalarına katılmasıyla birlikte süreç daha başarılı ve daha sağlam ilerleyecektir. Kadınları doğudaki yeni düzenin temel taşı olarak önerme, dönemin alışılmışın dışında bir yaklaşımını temsil etmektedir. Dubois, denizaşırı bir toplumun kurulması için detaylı öneriler sunmanın yanı sıra, Müslüman nüfusun dönüştürülmesi için fikirler de vermektedir. Müslümanların Katolikliğe dönüştürülmesi hareketinin bir destekleyicisi olan Pierre Dubois bu fikirleri konusunda çağdaş misyoner Ramon Llull'dan etkilenmiş olmalıdır (Atiye, 1938, s. 52). Dubois, Müslümanları dönüştürme görevini eğitilmiş kadınlara vermiştir; özellikle tıp ve cerrahi eğitimi alan genç kadınların, Müslüman ailelere sızarak onları Hristiyanlığa geçirmesi amaçlanmıştır. Bu eğitilmiş genç kadınlar, Katolik misyonerlerin belirlediği kişilerle evlenerek, yerli nüfusu asimile etmelidir (Pierre Dubois, 1891, s. 51-52). Dubois'un kadınlar hakkındaki görüşlerinin, dönemin cinsiyet anlayışının dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekir. Orta Çağ'da, kadınların toplum içindeki rolü oldukça sınırlıydı ve kadınlar genellikle ikincil bir konumda yer alıyorlardı. Bu durumda, Dubois'un kadınların eğitilmesini ve daha etkin pozisyonlarda bulunmalarını teşvik etmesi, o dönem için oldukça dikkat çekici ve devrim niteliğinde bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Dubois'a göre haçlı seferinin ekonomik bir boyutu ise, Memlûklere ticari ambargo uygulayarak Akdeniz'in tamamen Hristiyanlarca kontrol edilmesiyle mümkündür. Böylece Müslümanlar'ın, Batı Hristiyanları ile barışçıl ilişkilere gireceğine inanmaktadır. Memlûklerin Akdeniz ticaretinden çekilmesiyle, Doğu'nun temel ürünleri, örneğin baharatlar, adil bir fiyatla Batı'ya tedarik edilebilecek ve Hristiyan tüccarların sömürülmesi sona erecektir. Ekonomik açıdan bakıldığında, haçlı seferini bir zorunluluk olarak görmektedir. Pierre Dubois, kutsal topraklara geçiş için kara yolunun daha uygun olduğunu düşünmüş ve denizde askerlerin ve atların zayıf olacağına işaret etmiştir. Ayrıca, tüm orduyu taşıyabilecek uygun bir gemi bulmanın zor olabileceğine dikkat çekmiştir (Pierre Dubois, 1891, s. 18). Doğu kiliseleri ile Latin kilisesi arasındaki yakınlaşmayı teşvik etmek amacıyla, Yunanca ve Doğu dilleri eğitim çalışmalarının

geliştirilmesini savunmuş ve bu eğitim için 4-5 yaşlarındaki kız ve erkek çocuklarının seçilmesini ve eğitimi tamamlayanların Roma Kilisesi'nin görevlisi olarak kutsal topraklara gönderilmesini önermiştir (Pierre Dubois, 1891, s. 47-50). Haçlı seferinin finansmanı için, piskoposluk ve manastırların dünyevi mallarına el konulmasını ve Hospital ile Templier Şövalye Tarikatlarının birleştirilerek kutsal toprakları savunma veya geri alma amacına odaklanmasını tavsiye etmiştir (Schein, 1991, s. 208-209). Ancak, Dubois'un gerek kadınlarla ilgili önerileri gerekse de dil eğitimi konusundaki önerileri pratiklikten uzak olduğu için gerçekleştirilmesi imkansızdır.

Bir diğer politik teorisyen ise Marino Sanudo'dur. Marino Sanudo, 1306 yılında yazmaya başladığı *Liber Secretorum Fidelium Crucis* adlı eserinde, Mısır'ın kutsal topraklara giden yol üzerindeki önemini vurgulamıştır. Ona göre, Memlûk Sultanı'nın önemli hammadde ithalatını engellemek kritik bir rol oynamaktadır. Bu stratejiyi gerçekleştirmek için Doğu Akdeniz'deki tüm ticaret yollarını abluka altına alacak bir kadirga filosu gerekmektedir. Bu, İslam topraklarına karşı ekonomik bir ambargo fikrini ortaya koymak anlamına gelmektedir. Sanudo, ambargonun tam etkisinin hissedilebilmesi için Müslüman bölgelerinin tamamını kapsamaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu nedenle, Anadolu'daki Türklerin de göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmiştir (Marino Sanudo, 1611, s. 29). Sanudo'nun diğer ambargo savunucularından ayrılan özelliği, bu ambargonun Mısır'ın gücüne nasıl zarar verebileceğini detaylı bir şekilde incelemiş olmasıdır. Ticaretin durdurulmasının genel bir ekonomik durgunluğa yol açabileceği endişeleri ortaya atılmışsa da Sanudo, alternatif ticaret yolları önermiştir (Tyerman, 1982, s. 60). Örneğin, Mısır baharat ticaretiyle tanınmaktadır ancak bu baharatlar Hindistan'dan gelmektedir. Mısır ile ticaret kesildiği takdirde, Hindistan ürünleri Moğol İmparatorluğu üzerinden temin edilebilir ve bu durumda Batı, baharattan mahrum kalmaz, ancak Memlûk Sultanı'nın vergi gelirleri azalır (Marino Sanudo, 1611, s. 23). Ayrıca, yazar, Mısır'dan gelen şeker, ipek, keten gibi ürünler için alternatif yollar da önermiştir. Şekerin Kıbrıs'ta yetiştiğini, alternatif olarak Rodos, Amorium ve Sicilya gibi Hristiyan bölgelerinde de yetiştirilmesinin daha iyi olacağını belirtmiştir (Marino Sanudo, 1611, s. 24; Housley, 1986, s. 200) Ancak Memlûk Devleti, ihtiyacı olan kereste, demir ve katran gibi mallara alternatif yollarla ulaşamayacaktır (Marino Sanudo, 1611, s. 25). Sanudo, Mısır'ın ticaretinin çökmesinin, ülkenin refahının çökmesi anlamına geldiğine dikkat çekmektedir (Laiou, 1970, s. 375). Marino Sanudo, askeri manevraları, lojistik planlamaları ve seferin bütçesi gibi konuları ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve stratejisini desteklemek için haritalara da yer vermiştir (Harte, 2008, s. 14). Bu haritalar, Doğu Akdeniz, Arabistan, Mısır, Karadeniz, İtalya ve Batı Anadolu

gibi bölgeleri kapsamaktadır. Başlangıçta bu haritalar Sanudo'ya ait sanılmış olsa da son çalışmalar bu haritaların Pietro Vesconte'ye ait olduğunu göstermektedir (Harte, 2008, s. 14; Cerlini, 1940, s. 323; Edson, 2007, s. 60-70). Marino Sanudo, gemi seyrinin zorluklarına ve denizcilik koşullarının mevsimsel etkilerine dair kapsamlı bilgi de sağlamaktadır. Kış aylarında gemilerin uzun süre denizde kalma zorluğuna özellikle vurgu yaparak kış gecelerinde limandan çıkmanın mümkün olamayacağını ifade etmiştir (Marino Sanudo, 1611, s. 28). Sanudo, Müslüman Mısır'ı yıkmak için üç yılın kendilerine yeterli olduğunu düşünmüş ve bunun için Papa'dan on beş bin piyade ve üç yüz süvarilik bir ordu kurmasını istemiştir (Delaville De Roulx, 1886, s. 38). Haçlı propagandasını yaymak ve haçlı seferine katılımlarını sağlamak amacıyla, Sicilya Kralı II. Robert'ı ziyaret etmiştir (Atiya, 1938, s. 125). Eserini Papa V. Clementius'a sunmuş ve yıllar geçtikçe bu eseri genişletmeye devam etmiştir. 24 Eylül 1321 tarihinde, on beş yıl boyunca üzerinde çalıştığı ve yeniden şekillendirdiği Liber Secretorum adlı eserini Papa XXII. Iohannes'e sunmuştur (Tyerman, 1982, s. 57). Ayrıca, bu eserin bir kopyasını Fransa Kralı IV. Charles'a da ulaştırmıştır (Atiya, 1938, s. 125; McCormick, 1991, s. 1840). Sanudo'nun haçlı seferi stratejileri, XIV. yüzyılın düşünsel ortamını ve Haçlı ruhunu kavramak için büyük bir öneme sahiptir. Sanudo, daima Venedik'in çıkarlarını önde tutmuş, "biz önce Venedikli, ardından Hristiyan'ız" düşüncesiyle hareket etmiştir (Delaville De Roulx, 1886, s. 35).

Sanudo'nun fikirleri özgün ya da yeni değildir ancak kendinden önceki zihinler tarafından ortaya atılan fikirleri dönüştürüp özetlemekte, neredeyse yarım yüzyıl boyunca türemiş olan tüm fikirlerin temelini oluşturmaktadır (Delaville De Roulx, 1886, s. 39).

Bahsedilen politik yazarlar karşılaştırıldıklarında stratejik planlama ve askeri konularda farklı görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Fidentius 20-30 bin kişilik süvari önerirken Haytonus'un 1000-3000 kişilik süvari ve piyadenin yeterli olacağını, Marino Sanudo'nun ise 15 bin piyade ve 300 süvari gerektiğini belirttiğine değinmiştik. Önerdikleri asker sayıları arasındaki büyük fark, rakibin kapasitesinin nasıl değerlendirildiği konusunda belirgin bir ayırım olduğunu göstermektedir. Özellikle, Haytonus'un önerdiği daha küçük asker sayısı, düşmanın kapasitesini gerçekçi bir şekilde değerlendirmemiş olabileceğine işaret etmektedir.

Bu teorisyenler arasındaki bir diğer fark da Haytonus, seferin meşruiyeti konusuna odaklanırken, Fidentius, Pierre Dubois ve Marino Sanudo'nun bu konuya hiç vurgu yapmamış olmalarıdır. Haytonus için bu durum stratejik planlama sürecinde dikkate aldığı önemli bir etkidir. Çünkü savaşın haklı bir sebebe dayanıp dayanmadığının sorgulanması gerektiğini vurgulamıştır. Diğer yandan, Fidentius, Pierre Dubois ve Marino Sanudo için stratejik planlama

sürecinde meşruiyetin göz ardı edilebileceğini veya daha az öncelikli bir faktör olarak görülebileceğini gösterebilir.

Dönemin teorisyenleri, farklı yaklaşımlarına rağmen Mısır'a yönelik strateji konusunda ortak bir noktada buluşmuşlardır. Bu kişiler, deniz ablukası ve karadan savaşın Mısır'a karşı etkili bir strateji olduğuna inanmaktaydılar. Bununla birlikte, bu teorisyenler arasında Müslümanlara karşı farklı stratejiler de görülmektedir. Örneğin, Haytonus, Moğol ittifakını önererek Memlûklere karşı zafer elde etmeyi amaçlarken, Pierre Dubois kadınların Müslümanları Hıristiyanlaştırma projesini desteklemektedir. Bu farklı yaklaşımlar, dönemin jeopolitik ve kültürel koşullarının yanı sıra bu figürlerin stratejik düşünce biçimlerini de yansıtmaktadır. Metinler önerilerin zenginliklerini ve çeşitliliğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

1.2. Misyonerlik teorileri

Misyonerlik yazılarında vurgulanan ana tema, sadece kutsal toprakların kurtuluşuna değil, aynı zamanda kâfir olarak adlandırılanların dönüştürülmesine büyük önem verilmesidir. Bu gruba giren yazarlara göre dönüştürülme durumu kiliseler birliğiyle mümkündür ve misyonerlik faaliyetleri önem kazanmalıdır. Misyonerlik öneren teorisyenlerin Kudüs'ü geri alma arzuları, kucaklayıcı bir vizyonla birleşmiş ve Hristiyan olmayanları dönüştürmeye odaklanmışlardır. Misyoner teoriler üreten yazarlar, sadece savaş alanlarında değil, aynı zamanda ruhlari dönüştürme konusundaki kararlı gayretleriyle de çağlar boyunca etkili olmaya çalışmışlardır.

Misyonerlik teorisyenlerinin başında Ramon Llull gelmektedir. O, XIV. yüzyılda haçlı seferlerini öven önemli yazarlar arasındadır. Llull, Mayorka Krallığı'ndan Katalan bir misyonerdir ve kutsal toprakları Müslümanların elinden alma arzusuyla üç kitap yazmıştır. Rex Bellator (Savaşçı Kral) projesini hayata geçirmek için çalışmıştır (Housley, 1986, s. 143). Rex Bellator, askeri tarikatları bir prensin liderliğinde birleştirmeye yönelik bir projedir. Ramon'un aklındaki rex bellator'un kim olduğu belirsizdir, ancak tarihçiler IV. Philippus ya da II. James olabileceği konusunda fikirler ortaya atmışlardır (Kamar, 1961, s. 68-69; Giunta, 1959, s. 103; Housley, 1986, s. 143). Quomodo Terra Sancta Recuperari Potest isimli eseri 1291'de Akkâ'nın Hristiyanlarca kaybedilişinden etkilenecek yazılmıştır. Eserdeki ana motif tüm askeri tarikatların birleştirilmesi üzerine kurulmuştur.

1292 yılında Tractatus de Modo Convertendi Infideles adlı teolojik eserini kaleme almıştır. Sadece Müslümanları değil kutsal topraklardaki Yahudileri de Hristiyanlaştırma düşüncesi, yazarın temel hedefidir. Llull eserinde, Doğu dillerinde bir misyoner okulu kurulmasını da önermektedir. Doğu dillerinin öğretilmesinin amacı, misyonerlerin Müslüman halklarla onların

dillerinde tartışabilmesinin ve tercümanın yanlış anlamasını önlemesinin gereğidir (Atiya, 1938, s. 78). Yazara göre barışçıl yolla Hristiyan olmayanları dönüştürmek, haçlı seferlerinden daha önemlidir ve başarı çatışmayla değil dua yoluyla mümkün olabilir (Daiber, 1981, s. 48). Ancak Llull'un savaş karşıtı tutumu Akkâ'nın kaybedilmesiyle değişmiş ve o da askerî harekâta sıcak bakmaya başlamıştır. Bu dönüşümün fark edildiği eseri Liber de Fine'yi 1305 yılında Aragon Kralı II. James'e sunmuştur (Atiya, 1938, s. 77). Ayrıca Llull, Müslümanlara yönelik ticari ambargo fikrini de benimsemiş ve bu amaçla oluşturulacak donanmanın büyüklüğü ve faaliyetleri gibi konulara da değinmiştir (Golubovich, 1913, s. 372-389; Daiber, 1981, s. 47-57; Atiya, 1938, s. 82; Leopold, 2000, s. 23-27, 103-130). O, Doğu'ya sefer için beş farklı rota önermiş ve her birinin dezavantajlarını belirtmiştir. Bahsettiği ilk yol, Anadolu üzerinden Kilikya Ermeni Krallığı'na geçmek ve oradan da Suriye'ye geçmektir ki bu yolun dezavantajı uzun ve masraflı olmasıdır. Aynı zamanda Anadolu'dan geçerken Türk ve Moğol tehlikesi de vardır. İkinci yol, İskenderiye yakınlarında donanmayı güvende tutacak olan Reşit'i ele geçirmektir. Ancak bu yolu da uzun ve masraflı bulur. Üçüncü yol, Kıbrıs üzerinden gitmektir. Bu yol da Llull için uzundur ve asker ihtiyacı çoktur. Dördüncü yol olarak Tunus üzerinden gitme seçeneğini sunar. Ancak onun için en olası ihtimal Endülüs'teki Müslüman yerleşmelerine saldırmaktır. Bunu da beşinci seçenek olarak sunmuştur (Atiya, 1938, s. 79-80; Delaville De Roulx, 1886, s. 27-32). Özellikle stratejik bir öneme sahip olan Rodos Adası'nın ele geçirilmesini ve buranın üs olarak kullanılmasını önermiştir. Rodos'un ele geçirilmesi ile Memlûk Devleti'ne ticari ambargo uygulanmasının kolaylaşacağına ve Mısır'ın ele geçirilebileceğine inanmıştır (Atiya, 1938, s. 82). Llull'a göre, haçlı seferinin nihai amacı dünyanın düzenini tekrar kurarak onu iyi bir duruma getirmektir. Llull, çağdaşlarından farklı bir haçlı seferi planıyla öne çıkmaktadır. O, geleneksel savaş stratejilerinin ve gücün tek başına yeterli olmadığını anlamış bir perspektife sahiptir. Akıl ve eğitimin de mücadelede önemli bir rol oynadığını kavramıştır. Ramon'un anlayışı, sadece askeri mücadeleyle değil, aynı zamanda akılcı bir yaklaşımla hedefe ulaşmanın önemini vurgulamaktadır ki bu da kutsal toprakları geri alma amacıyla etkili bir strateji olabilir.

Bir diğer misyonerlik teorisyeni Guillelmus Adae'dir. Guillelmus Adae, 1316-1318 yılları arasında De Modo Saracenos Extirpandi isimli haçlı seferi projesini kaleme almıştır (Guillelmus Adae, 1906, s. 524-555). Adae'ye göre, sefer başarısının anahtarı, dört ilke ile mümkün olabilir: Kötü Hristiyan gruplarının etkinliğini azaltmak için Mısır Sultanına yardım edenleri bastırmak ve güçlerini sınırlamak, Konstantinopolis'i fethetmek ki böylece Haçlıların Doğu üsleri güçlenecektir. Mısır'ın fethi için Moğollarla ittifak kurmak ve Memlûklere deniz

ablukası uygulamak ve onların ticaretlerini zayıflatmak (Guillelmus Adae, 1906, s. 523-533). Konstantinopolis'in fethine ayrı bir önem atfeden Guillelmus Adae, bu şehrin Türklere karşı olası bir savaşta bir üs olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca yazara göre, Bizans İmparatorluğu Batı'nın daimî düşmanıdır. Çünkü imparator, Memlûk Sultanına büyük bir gemi dolusu buğday göndermiştir ve bu gemide yüzlerce yük hayvanı ve silah da bulunmaktadır (Guillelmus Adae, 1906, s. 529). Adae'ye göre, kiliseler birliği önemlidir ancak bu Yunanlara barışçıl yollarla değil fetih yoluyla dayatılmalıdır. Adae'nin bir diğer dikkat çekici yaklaşımı ise Moğollar ile ilgilidir. Ona göre, Moğollar Haçlı ordusuna yardım etmeye meyillidir (Atiya, 1938, s. 107). Moğol hükümdarı Mısır ticaretini kendi lehine çevirmek amacıyla filo inşası ve bakımı için gerekli harcamalara katılacaktır. Guillelmus Adae Konstantinopolis'in fethi, Moğollarla ittifak, deniz ablukası ve ticaretin engellenmesi gibi stratejik önerileriyle haçlı seferlerini farklı perspektiflerden ele almış ve dikkate değer öneriler sunmuştur.

XIV. yüzyılın haçlı teorisyenlerinden bir diğeri de Dominikan Tarikatı rahibi ve misyoneri Brocardus'tur. 1332 yılında, eseri *Directorium Ad Passagium Faciendum*'u Fransa Kralı VI. Philippus'a sunmuştur (Brocardus, 1906, s. 367-517). Eseri, Brocardus'un farklı coğrafyalarda yaptığı seyahatlerden elde ettiği deneyimlere dayanmaktadır. Brocardus, kitabını kutsal toprakları Müslümanların elinden kurtarma amacıyla yazmış olsa da asıl hedefi Bizans İmparatorluğu'nu fethederek Yunanların Katolik olmasını sağlamaktır. Yunanlara yönelik düşmanlık dolu bir tutum sergileyen Brocardus'un fikirleri, dönemin haçlı seferlerinin ve genel Avrupa düşünce atmosferinin bir yansımasıdır. Ayrıca, Fransa Kralı'nı Yunanlarla ittifak kurmaması konusunda uyararak, Konstantinopolis'in fethi sonrasında Kudüs'ün fethine yönelik bir strateji önermiştir. Brocardus, Bizans İmparatorluğu'na yönelik bir saldırının meşrulaştırılması için Anadolu'da bulunan Türklerin stratejik önemini vurgulamıştır. Ona göre, Bizans'ın fethedilmesi elzemdir. Aksi takdirde, Türkler Asya'dan uzaklaştırılamayacaktır (Brocardus, 1906, s. 497-498). Brocardus'un önerileri arasında stratejik bir yenilik, önce Türklerle savaşmayı önermesidir. Brocardus, Türklerin bölgedeki önemini fark eden ilk haçlı teorisyenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak Türkleri kolayca mağlup edilebilir bir millet olarak görmüştür. Çünkü Brocardus, Türkler Hristiyan yasalarının dışında oldukları için Tanrı'nın Hristiyanlara yardım edeceğine ve Türklerin iç çekişme halinde oldukları için herhangi bir tehlike oluşturmayacağına inanmıştır (Brocardus, 1906, s. 509-511). Ayrıca Brocardus, Türklerin silah kullanma konusunda Bizans ve Mısırlılardan sonra Doğu'daki en alt düzeydeki millet olduklarını söyleyerek onları zayıf görmüş, her Türkün ata bindiğini ancak atların savaşa uygun olmadığını belirtmiş ve Türklerin savaş tarzlarının direnmekten çok

kaçmaya meyilli olduğunu dile getirmiştir (Brocardus, 1906, s. 512-513; Atiya, 1938, s. 108). Türklerin güçsüz olduğunu vurgulaması, Brocardus'un Türkler ve savaşçılıkları hakkında yanlış bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.

Brocardus da tüm dönem teorisyenleri gibi Memlûkler ile ticaret yapılmamasını ve Mısır'a deniz ablukasını desteklemiştir. İskenderiye, Dimaşk ve diğer Müslüman pazarlarıyla ticaret yasağı konusunda papalığa çağrıda bulunmuştur (Atiya, 1938, s. 101). Ona göre, Memlûk Sultanı ile savaşırken Türklerin din kardeşlerine olası bir yardımını engellemek amacıyla savaşa girmeden önce Türklerle savaşılmalıdır.

Misyoner teorisyenlerin öneri metinleri incelendiğinde politik teorisyenlerden farklı bir perspektife sahip olduklarını görmekteyiz. Bu yazarlar eserlerinde Konstantinopolis'in fethi ve Yunan düşmanlığına oldukça önemli bir yer vermiştir. Yunan kültürü ve Ortodoks Hristiyanlık, Batı Avrupa'nın gözünde kötü bir şekilde temsil edilmiştir. Bu da misyoner teorisyenlerin Akdeniz coğrafyasına yönelik fikirlerini etkilemiştir.

2. XIV. Yüzyıl Haçlı Seferi Düşüncesinin Mekânsal Etkisi

1291 sonrasında geliştirilen ve ticari ablukayı destekleyen projelerin incelenmesi, Haçlı seferlerinin stratejik planlamasında jeopolitik faktörlerin ne denli belirleyici olduğunu gözler önüne sermektedir. Özellikle sefer rotasının belirlenmesi, Haçlı seferi projelerinin etki alanını şekillendiren temel bir kriter olmuştur. Örneğin, kutsal topraklara olan sefer düşüncesi genellikle Haçlıların, Kilikya bölgesine yerleşmelerini teşvik eder ki bu bölge, coğrafi konumuyla stratejik bir üs olmanın yanı sıra dünyanın en önemli limanlarından biri olan Pals Limanı'na ev sahipliği yapmasıyla dikkat çekmektedir. Bu nedenle bölge Haçlılar için kilit bir üs haline gelmiştir. Başka bir sefer projesinin mekân kapsamına baktığımızda ise Memlûk Sultanının topraklarına saldırmak için ön geçiş olarak Rodos'ta deniz gücü oluşturma ve sahil bölgelerine baskınlar düzenleme ile sınırlı olduğunu görmekteyiz (Foulques de Villaret, 2008, s. 228; Kedar-Schein, 1979, s. 224; Dalché, 2010, s. 80). Hospital Tarikatı'nın üstadı Foulques de Villaret'in sefer projesi Rodos ve Kıbrıs'ta sekiz ay boyunca hizmet verecek atmış kadırgalık bir filonun Mısır ve Suriye kıyılarına baskınlar düzenlenmesini içermektedir (Foulques de Villaret, 2008, s. 228). Ramon Llul da benzer şekilde Rodos'ta bir üs bulundurulması fikrini öne sürmüştür. Projelerin sunduğu fikirler incelendiğinde, seferin etki alanının bahsedilen bölgelerle sınırlı olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü projelerin temel amacının deniz yollarını kontrol altında tutarak ekonomik abluğa sağlamak olduğunu görmekteyiz. Böylece, Memlûk Sultanlığı ekonomik olarak zayıflayacaktır. Doğudan Avrupa'ya gelen malların

yolculuğu denizden karaya kaydırılacağı için bu projelerin etki alanı, Doğu Akdeniz ve civarı ile sınırlı kalmayıp tüm Akdeniz ticaret güzergahını da yani Avrupa'dan Uzak Doğu'ya kadar tüm ticari bölgeleri etkileyecek şekilde geniştir (Dalché, 2010, s. 79-80). Teorisyenlerin Haçlı seferi önerileri sadece kutsal toprakları geri alma çabası değil, aynı zamanda ticari ve ekonomik avantajlar elde etme amacı da içermektedir. Bu, Haçlı seferlerinin bir dizi ekonomik faktörün etkisi altında gerçekleştiğini ve bu faktörlerin stratejik planlamalarını şekillendirdiğini göstermektedir.

SONUÇ

XIV. yüzyıl Haçlı Seferi projeleri son derece zengin bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemdeki teorisyenlerin Haçlı Seferi özleminin bu yüzyılın ilk yıllarında da canlı bir şekilde varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz. Kutsal Toprakların Hristiyanlar için manevi önemi vardır ve bu toprakların ellerinden gitmesine sessiz kalmak istemeyen birçok Hristiyan, bu kaygılarıyla Papa'ya bir dizi sefer projesi önerisinde bulunmuştur. Bu öneriler, sadece Papalık makamının değil, aynı zamanda Fransa Kralı'nın da dikkatini çekmiştir. Çünkü Orta Çağ Hristiyan dünyasında Fransa Kralı, Papa kadar stratejik bir konuma sahiptir. Fransa, Batı Hristiyanlığını etkileyen önemli bir güç olarak öne çıkmaktadır ve böyle bir seferin başarıya ulaşması için öncülük etmesi beklenmektedir.

Dönemin siyasi ve ruhani liderlerine sunulan sefer projelerinde, kutsal topraklarda yeniden hâkimiyet sağlamak için izlenmesi gereken yollar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Teorisyenlerin benzer stratejik öneriler sundukları gözden kaçmamaktadır. Bu teorisyenlerin önerilerinin ortak bir noktası Mısır'ın denizden ticari ablukaya alınmasıdır. Mısır'ın denizden ticaret abluğasına alınmasıyla amaçlanan, Memlûklerin ekonomik kaynaklarını zayıflatmak ve böylece askeri güçlerini etkisiz hale getirmektir. Deniz yoluyla gelen ticaret mallarının kısıtlanması, Mısır'ın dış dünya ile ekonomik ilişkilerini olumsuz etkileyecek ve bu da devletin ekonomik dayanağını sarsacaktır. Ekonomik zorluklar yaşayan bir ülke, askeri hareket kabiliyetini kaybedebilir veya zayıflayabilir. Bu stratejinin aynı zamanda politik sonuçları da olacaktır. Mısır'ın, dış dünyaya olan bağları zayıfladıkça, diplomasi ve müttefik ilişkileri de etkilenebilir. Bu durum, Memlûklerin bölgesel etkinliğini ve güç dengesini etkileyebilir.

Denizden ticari ablukanın dönemin koşullarına göre ne kadar uygulanabilir olduğunu belirlemek için deniz taşımacılığı kapasitesi, güvenliği ve ekonomik faktörü dikkate alınmalıdır. Görünen o ki, dönemin gemi kapasitesi ve deniz taşımacılığı altyapısı, denizden ticari ablukanın uygulanabilirliğini pek mümkün kılmamaktadır. XIV. yüzyılın savaş kadırgaları hakkında detaylı bilgi veren John H. Pryor'un belirttiği üzere, dönemin

kadırgalarının ciddi lojistik sıkıntıları vardı ve bu kadırgaların bordaları düşük olduğu için deniz yükseldiğinde su alabilmekteydi (Pryor, 2004, s. 80-81; Bontea, 2018, s. 215-216). Ayrıca kadırgaların cephane, malzeme, erzak ve su depolama kapasiteleri de düşüktü (Pryor, 2004, s. 86). Marino Sanudo, eserinde bu konulara değinerek, kadırgaların yaz günlerinde su ikmali yapmadan uzun süre denizde kalamayacaklarına, kıyıya yanaşmak zorunda olduklarına kışın ise denizde uzun süre kalamayacaklarına dikkat çekmiştir (Marino Sanudo, 1611, s. 28). Bu nedenle, açık denizde değil kıyıda olmaları gerekmektedir. Akdeniz'in uzun ve sıcak günlerinde mürettebatın günlük kişi başı yarım galon su ihtiyacının olduğu düşünülmekteydi (Pryor, 2004, s. 86). Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, denizden abluka stratejisinin pratikte gerçekçi olmadığı söylemek mümkündür.

Mısır'a abluka stratejisi dışında, Moğollar ile ittifak fikri de Haytonus, Guillelmus Adae ve Marino Sanudo gibi teorisyenler tarafından öne sürülmüştür. Ayrıca, sefer başarısını sağlamak için barışçıl yollar sunan teorisyenler de bulunmaktadır. Ramon Llull, Guillelmus Adae ve Brocardus'un eserlerinde bu fikirleri görmekteyiz. Bu teorisyenlere göre, kiliselerin birleşmesi ve Hıristiyan inancına sahip olmayanların barışçıl yollarla dönüştürülmesi önemlidir. Pierre Dubois'in eserinde ise bu dönüştürme işinde kadınların aktif rol oynaması gerektiğini görmekteyiz.

Marino Sanudo ve Brocardus gibi teorisyenlerin ise dönemin diğer düşünürlerinden ayrı bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Türklerin Anadolu'daki ilerleyişine dikkat çekerek, bu duruma karşı alınması gereken önlemlere vurgu yapmışlardır. Bu yaklaşım, XIV. yüzyılın politik ve dini tartışmalarında önemli bir rol oynayacaktır. Türklerin Anadolu'daki ilerleyişinin, o dönemdeki Avrupa düşünce dünyasında endişe ve tartışmalara neden olmaya başladığını göstermektedir. Marino Sanudo ve Brocardus'un bu konuya odaklanması, doğu bölgelerindeki Hristiyan topluluklarının güvenliğine duydukları kaygıyı yansıttığı gibi dönem dinamiklerini anlamak açısından da önemli bir perspektif sunmaktadır.

Sonuç olarak, XIV. yüzyıl haçlı seferi projelerinde kavramsal olarak önemli değişimlere uğradığını görmekteyiz. Bu yüzyıl dönemin zengin teorik düşüncesini yansıtmaktadır. Teorisyenler, kutsal topraklara yeniden hakimiyet sağlamak için çeşitli stratejik önerilerde bulunmuşlardır. Ancak, dönemin teknolojik ve lojistik sınırlamaları, denizden abluka stratejisinin gerçekçi olmadığını göstermektedir. Bu dönemde Moğollar ile ittifak fikri ve barışçıl yollarla çözüm önerileri de dikkat çekmektedir. Haçlı seferi projeleri, dönemin politik, dini ve stratejik dinamiklerini yansıtarak tarihsel bir perspektif sunmaktadır. Bu bilgiler ışığında şunu söyleyebiliriz ki, XIV. yüzyıl haçlı seferleri düşüncesi, dini bir hareket olmanın ötesinde,

jeopolitik ve ekonomik çıkarları da içeren geniş bir stratejik planın parçasıdır. Ancak Batı Anadolu kıyılarını kendilerine yurt edinmeye başlayan Türkler, Avrupa'nın kapılarına dayanıp Hristiyanlar için tehdit oluşturmaya başlayınca, XIV. yüzyıl haçlı seferlerinin yeni hedefi haline gelecekler ve teorisyenler de Türk tehdidiyle daha çok ilgilenmeye başlayacaklardır.

KAYNAKÇA

Atiya, A. S. (1938). *The crusade in the later middle ages*. Methuen.

Bontea, C. (2018). *The theory of the passagium particulare: A Commercial Blockade of the Mediterranean in the Early Fourteenth Century?*. İçinde G. Theotokis & A. Yıldız (Eds.). *A Military History of the Mediterranean Sea: Aspects of War, Diplomacy, and Military Elites*, (ss. 202-219), Brill.

Brocardus (1906). *Directorum ad passagium faciendum*. İçinde *Recueil Des Historiens Des Croisades II*, (ss. 367-517), Imprimerie Nationale.

Cerlini, A. (1940), *Nuovo lettere di marino sanudo il vecchio*, *La Bibliofilia* 42, 321-359.

- Daiber, H. (1981). Der missionar raimundus lullus und seine kritik am islam. *Studia Lulliana* 25 (1), 47-57.
- Dalché, P. G. (2010). Cartex Réflexion Stratégique et Projets De Croisade A La Fin Du XIIIe Et Au Début Du XIVe Siècle, *Francia* 37, 77-95 .
- Delaville De Roulx, J. (1886). *La France En Orient Au XIVe Siècle I*. Ernest Thorin.
- Demulger, A. (1989). *Vie et Mort de l'ordre De Temple 1118-1314*. Ed. Du Seuil.
- Dupront, A. (1997). *Le Mythe de Croisade*. Gallimard.
- Edson, E. (2007). *The World Map 1300-1492*. John Hopkins University Press.
- Fidentius de Padua (1913). *Liber Recuperationis Terrae Sanctae*. İçinde Bibliteca-bio Bibliografica Della Terra Santa e Dell'Oriente Francescano II, (ss. 1-60), Collegio di S. Bonaventura.
- Foulques de Villaret (2008). *Comment De Terre Sainte Peut Estre Recouvree Par Les Chrestiens*. İçinde J. Paviot (Eds.). Projets De Croisade: v. 1290- v.1330, Académie Des Inscriptions et Belles Lettres.
- Giunta, F. (1959). *Aragonesi e Catalani Nel Mediterranea II*. U. Manfredi.
- Golubovich, G. (1913). *Biblioteca Bio-Bibliografica Della Terra Santa e Dell'Oriente Francescano*. Collegio Di S. Bonaventura.
- Guillelmus Adae (1906). *De Modo Saracenos Extirpandi*, İçinde Recueil Des Historiens Des Croisades II, (ss. 524-555), Imprimerie Nationale.
- Harte, J. (2008). How One Fourteenth Century Venetian Remembered The Crusades: The Maps and Memories Of Marino Sanudo. *Penny History Review*, 15 (2), 9-17.
- Haytonus (1906). *Flos Historiarum Terre Orientis*. İçinde Recueil Des Historiens Des Croisades II, (ss. 255-363), Imprimerie Nationale.
- Housley, N. (1986). *The Avignon Papacy and The Crusades 1305-1378*. Oxford University Press.
- Kamar, E. (1961). Project De Ramon Lull De Acquisitione Terrae Sanctae. *Studia Orientalia Christiana Collectanea* 6, 3-131.
- Kedar, B. Z. & Schein, S. (1979). Un Project De "Passage Particuliers" Proposé Par L'ordre De l'Hopital 1306-1307. *Bibliothèque de l'Ecole Des Chartes*, 211-226.
- Laiou, A. (1970). Marino Sanudo Torsello, Byzantium And Turks: the Background To the Anti-Turkish League of 1332-1334. *Speculum* 45 (3), 374-392.
- Leopold, A. R (2000). *How To Recovery The Holy Land: The Crusade Proposals of Late Thirteenth and Early Fourteenth Centuries*. Ashgate.
- Les Registres De Nicolas IV* (1886), E. Langlois (Eds.), Ernest Thorin.
- Marino Sanudo Torsello (1611). *Liber Secretorum Fidelium Crucis*. Typis Wecheliani apud heredes Joannis Aubrii.
- McCormick, M. (1991). *Marino Sanudo Torsell*. İçinde A. Kazhdan (Eds.). *Oxford Dictionary of Byzantium*, (ss. 1840). Oxford University Press
- Paviot, J. (2012). Fidentius of Padua, *Christian- Muslim Relations: a Bibliographical History (1200-1350)* V. D. Thomas (Eds), Brill.

- Pierre Dubois (1891). *Recuperatione Terre Sancte*. Alphonse Picard.
- Pirenne, H. (1959). *Mohammed and Charlmagne*. Meridien Books.
- Pryor, J. H. (2004). *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş*. Kitap Yayınevi.
- Schein, S. (1991). *Fideles Crucis: The Papacy, the West, and the Recovery of the Holy Land 1274-1314*. Clarendon Press.
- Tanner, N. P. (1990). *Decrees of The Ecumenical Councils: Nicaea I to Lateran V. I*, Georgetown University Press.
- Tyerman, C. J. (1982) Marino Sanudo Torsello And The Lost Crusade: Lobbying In The Fourteenth Century. *Transaction of The Royal Historical Society*, 32, 57-73
- Wallmeyer, G. (2019). With Pen and Sword Knights As Crusade Advisors Between 12th and 14th Century. *Francia*, 46, 453-468.